

نظام‌های انتخاباتی و احزاب سیاسی

علیرضا شریفی*

چکیده

مجموعه قوانین و مقررات و روندی را که از طریق آن رأی مردم به کرسی‌ها و پست‌های سیاسی تبدیل می‌شود، نظام انتخاباتی می‌نامند. در کل، چهار مجموعه نظام انتخاباتی به قرار ذیل وجود دارد: «نظام‌های اکثریتی»، «نظام‌های انتخاباتی تناسبی»، «نظام‌های مختلط یا ترکیبی» و «دیگر نظام‌های انتخاباتی». هرکدام از این‌ها دارای زیرمجموعه‌هایی است که مجموعاً ۱۳ نوع نظام انتخاباتی می‌شود. نظام انتخاباتی افغانستان برای پارلمان، نظام «رأی واحد غیر قابل انتقال» (SNTV) است. مهم‌ترین امتیاز آن، سادگی و مهم‌ترین چالش آن، عدم تناسب بین رأی و نماینده است.

«حزب سیاسی» نهادی است که در یک نظام دموکراتیک، به‌عنوان یک نهاد واسطه، میان مردم و حکومت عمل می‌کند. در افغانستان حزب سیاسی سابقه‌ای کم‌تر از یک قرن داشته و بعد از ۲۰۰۱، تعداد زیادی در وزارت عدلیه ثبت شده است.

نظام انتخاباتی بر احزاب سیاسی تأثیرگذار است. انتخابات و نظام انتخاباتی می‌تواند روی پیدایش احزاب سیاسی، نظام حزبی، ائتلاف و رفتار احزاب تأثیرگذار باشد. این تأثیر و تأثر در یک روند زمانی طولانی اتفاق می‌افتد.

واژگان کلیدی: انتخابات، نظام انتخاباتی، احزاب سیاسی، نظام حزبی.

* پژوهشگر و استاد دانشگاه.

نهادهای اجتماعی و سیاسی، مهم‌ترین و تأثیرگذارترین پدیده‌های دوران مدرن‌اند. از آن‌جا که نهادهای اجتماعی تأثیر زیادی بر زندگی اجتماعی انسان مدرن دارد، مطالعه و تحقیق در مورد این نهادها اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. مطالعه نهادهای سیاسی و اجتماعی به علت کلیت، انتزاعی بودن و دخالت جنبه‌های انسانی، نسبت به پدیده‌های طبیعی، سخت و دشوار است. به همین دلیل است که تعیین رابطه دقیق علی و معلولی در پدیده‌های اجتماعی دشوار و چه‌بسا ناممکن است؛ اما به‌صورت کلی می‌توان رابطه نهادهای اجتماعی و تأثیر و تأثر آن‌ها از همدیگر را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد. اگر واحد اجتماعی را در دنیای امروز همان کشور، مملکت یا به عبارت دقیق‌تر «دولت-ملت»^۱ بدانیم، بزرگ‌ترین نهاد سیاسی در این واحد اجتماعی، «دولت» است. دولت در قالب نظام‌های سیاسی مختلف، مثل پادشاهی مطلقه، مشروطه، جمهوری، توتالیتار، دموکرات و... می‌تواند تجسم پیدا کند. نظام دموکراتیک یا نظام مبتنی بر اراده مردم، شایع‌ترین نظام موجود در دنیای امروز است. جز تعداد اندکی از کشورها، بقیه دارای دموکراسی بوده یا حداقل خود را دموکرات وانمود می‌نمایند.

از آن‌جا که دموکراسی مستقیم غیر ممکن است، در نظام دموکراتیک، قوه مقننه و مجریه مهم‌ترین نهادهای سیاسی موجودند که به نمایندگی از مردم به تقنین و اجرا می‌پردازند. علاوه بر مردم به‌عنوان صاحبان حاکمیت و قوه مقننه و مجریه به‌عنوان نمایندگان منتخب مردم، دو نهاد واسطه نیز موجودند: نظام انتخاباتی و احزاب سیاسی. نظام انتخاباتی یک نهاد کارکردی است که از طریق آن، رأی به کرسی تبدیل می‌شود. احزاب سیاسی یک نهاد سیاسی است که انتخاب دقیق، حساب‌شده و مبتنی بر برنامه را ممکن می‌سازد. معرفی و شناخت انواع نظام انتخاباتی می‌تواند مقدمه‌ای باشد برای انتخابات نظام انتخاباتی مناسب و استقرار دموکراسی در کشور.

در این تحقیق تلاش می‌کنیم انواع نظام انتخاباتی را معرفی نماییم. از آن‌جایی که به این موضوع کم‌تر پرداخته شده، به‌صورت مفصل در مورد نظام‌های انتخاباتی، امتیازات و کاستی‌های آن‌ها بحث خواهیم کرد. هم‌چنین، حزب سیاسی و انواع آن را معرفی نموده و رابطه نظام انتخاباتی و حزب سیاسی را نیز مورد بررسی قرار می‌دهیم. و در نهایت جمع‌بندی و پیشنهاداتی را در مورد نظام انتخاباتی مناسب و احزاب سیاسی ارائه می‌کنیم.

1. Nation-State.

۱. نظام‌های انتخاباتی، امتیازات و کاستی‌ها

دایره‌المعارف بریتانیکا، نظام انتخاباتی را این‌گونه تعریف کرده است: «نظام انتخاباتی مجموعه‌ای از روش‌ها و قوانین شمارش آرا است که بر اساس آن نتیجه انتخابات مشخص می‌شود.» (Britannica)، مهم‌ترین و معتبرترین وبسایت دانش انتخاباتی دنیا، نظام انتخاباتی را چنین تعریف کرده است: «نظام انتخاباتی به مجموعه‌ای از قواعد و روندی اشاره دارد که در انتخابات به کار گرفته می‌شود تا تعیین کند که چگونه کرسی‌ها به افراد یا احزاب سیاسی اختصاص یابد.» (aceproject).^۱ در تعریف خلاصه‌تر دیگر آمده است: «نظام انتخاباتی آرای ریخته‌شده در انتخابات عمومی را به کرسی سیاسی تبدیل می‌کند.» (IDEA, 2005: p 5).

با توجه به گستردگی و تنوع نظام‌های سیاسی در جهان، انواع مختلف نظام انتخاباتی وجود دارد. حدود نزدیک به ۲۰۰ کشور مستقل یا نیمه‌مستقل، به نحوی از انحاء، دارای نظام انتخاباتی می‌باشد (aceproject). بعضی از این نظام‌ها بسیار شایع و برخی دیگر تعداد اندکی از کشورها از آن استفاده می‌کنند (IDEA). به‌صورت کلی، سیزده نوع نظام انتخاباتی وجود دارد که در چهار گروه دسته‌بندی می‌شوند: نظام اکثریتی^۲، نظام تناسبی^۳، نظام مختلط^۴ و دیگر^۵ (Sisk, p 10). هرکدام از این نظام‌ها زیرمجموعه‌هایی دارند که به ترتیب معرفی می‌کنیم.

۱-۱. نظام‌های اکثریتی

۱-۱-۱. نظام اکثریتی تک‌نام یک‌مرحله‌ای (FPTP)

در این نظام انتخاباتی، حوزه‌های رأی‌گیری به تعداد نمایندگان پارلمان تقسیم می‌شوند و هر رأی‌دهنده در حوزه رأی‌گیری خودش فقط به یک نفر رأی می‌دهد. در پایان و بعد از شمارش آراء، هرکس که بیش‌ترین رأی را داشته باشد، برنده می‌شود؛ مثلاً اگر پارلمان کشوری ۲۰۰ نماینده داشته

۱. مطالب این بخش عمدتاً از وبسایت معتبر «شبکه دانش انتخاباتی» گرفته شده است. این شبکه از سال ۱۹۹۸ شروع به کار نموده و هشت سازمان مهم در آن فعالیت دارند: ۱. مرکز کارتر؛ ۲. نهاد انتخاباتی برای دموکراسی پایدار در آفریقا؛ ۳. انتخابات کانادا؛ ۴. بنیاد بین‌المللی برای انتخابات؛ ۵. نهاد حمایت‌کننده دموکراسی در جهان (IDEA)؛ ۶. نهاد انتخاباتی ملی مکزیک؛ ۷. بخش حمایت‌کننده انتخابات سازمان ملل متحد؛ ۸. برنامه توسعه‌ای سازمان ملل متحد. آدرس اینترنتی: <https://www.britannica.com/topic/electoral-system>

2. Plurality/majority system.
3. Proportionality representatives.
4. Mixed System.
5. Others.
6. First Past The Post.

باشد، سرزمین آن کشور به ۲۰۰ حوزه انتخابی تقسیم می‌شود که هر حوزه انتخابی فقط یک نماینده دارد. هرکدام از کاندیداها که در رأس لیست ولو با اختلاف یک رأی قرار گیرد، برنده انتخابات می‌شود؛ به همین دلیل، اسم این نظام انتخاباتی «اولین فرد، پُست را می‌گیرد» (First Past The post) می‌باشد. از این نظام علاوه بر انتخابات نمایندگان پارلمان، در انتخابات ریاست جمهوری، ادارات محلی و مجالس ایالتی نیز استفاده می‌شود.

امتیازات و کاستی‌های نظام اکثریتی یک‌مرحله‌ای: این نظام دارای امتیازاتی زیادی است؛ از جمله: الف) انتخاب و تشخیص کاندیداها توسط رأی‌دهندگان بسیار ساده و راحت می‌باشد؛ ب) زمینه را برای به قدرت رسیدن حزب واحد فراهم می‌کند؛ ج) رابطه میان نماینده منتخب و حوزه رأی‌گیری را مستحکم می‌کند؛ د) زمینه را برای انتخاب شدن کاندیداها مستقل فراهم می‌کند؛ و) شمارش و اعلام نتایج بسیار آسان و راحت است (www.aceproject.org).

این نظام ضمن این که دارای نقاط قوت می‌باشد، نقطه‌ضعف‌هایی نیز دارد؛ از جمله: الف) این نظام مانع رشد احزاب شده و احزاب کوچک را از رده خارج می‌کند؛ ب) اقلیت‌ها و زنان را از داشتن نماینده محروم می‌کند و در درازمدت ممکن است باعث بی‌ثباتی سیاسی شود؛ چون در هر حوزه همیشه نمایندگی به کسی تعلق می‌گیرد که اکثریت هست. د) بین رأی و نماینده منتخب، هیچ تناسبی نبوده و ممکن است تعداد زیادی از آراء ضایع شود؛ مثلاً در یک حوزه، نماینده به ۵۱ درصد آراء تعلق می‌گیرد و ۴۹ درصد آراء بدون نماینده باقی می‌ماند. این امر ممکن است در کل کشور اتفاق بیافتد.

۲-۱-۱. نظام لیستی یک‌مرحله‌ای (BV)^۱

در این نظام، هر حوزه انتخابی بیش از یک نماینده دارد و رأی‌دهندگان می‌توانند به تعداد نماینده یک حوزه، اسمی کاندیداها را در برگه رأی بنویسند؛ مثلاً اگر یک حوزه انتخابی ۵ نماینده داشته باشد، هر رأی‌دهنده می‌تواند اسم پنج نماینده را روی برگه رأی نوشته یا علامت‌گذاری نماید. این نظام رأی‌گیری در اردن در سال ۱۹۸۹، مغولستان ۱۹۹۲، فلیپین و تایلند تا سال ۱۹۹۷، استفاده می‌شده است. امروز در هیچ کشوری استفاده نمی‌شود.

امتیازات و کاستی‌های نظام لیستی یک‌مرحله‌ای: مهم‌ترین امتیاز این نظام این است که هم به مردم حق انتخاب نماینده می‌دهد و هم برخلاف نظام قبلی، باعث رشد احزاب کوچک می‌شود. مهم‌ترین نقطه‌ضعف این نظام این است که باعث عدم تناسب میان رأی و نماینده شده و هم‌چنین

1. Block Vote.

ممکن است باعث انشعاب در احزاب بزرگ سیاسی شود.

۱-۱-۳. نظام لیستی حزبی (PBV)^۱

در این نظام انتخاباتی، تعداد کرسی‌ها در هر حوزه انتخاباتی بیش از یک نماینده است؛ اما کاندیداها طی یک لیست از سوی احزاب معرفی می‌شوند؛ مثلاً اگر در یک حوزه ۵ نماینده انتخاب شود و پنج حزب وجود داشته باشد، هر حزب یک لیست پنج نفره ارائه می‌کند. مردم فقط یک لیست را انتخاب می‌کند. این نظام از سال ۲۰۰۴ در چهار کشور کامرون، چاد، جیبوتی و سنگاپور استفاده شده است. امتیازات و کاستی‌های نظام لیستی حزبی: مهم‌ترین امتیاز این نظام این است که باعث تقویت احزاب سیاسی در کشور شده و آن‌ها را تشویق می‌کند که اسامی اقلیت‌ها و زنان را نیز در لیست خود بگنجانند.

مهم‌ترین نقطه ضعف این نظام این است که باعث عدم تناسب میان رأی و نماینده می‌شود؛ به عنوان نمونه: در انتخابات سال ۲۰۱۲ در جیبوتی، تمام نمایندگان به یک حزب تعلق گرفت و سایر احزاب بدون نماینده باقی ماندند. این کشور در سال ۲۰۱۳ نظام انتخاباتی خود را تغییر داد.

۱-۱-۴. نظام رأی جایگزین (AV)^۲

در این نوع نظام انتخاباتی، از هر حوزه فقط یک نماینده انتخاب می‌شود؛ اما مردم کاندیداها را اولویت‌بندی می‌کنند؛ مثلاً اولویت اول خود را با شماره ۱، اولویت دوم خود را با شماره ۲ و اولویت‌های بعدی خود را با شماره ۳ و ۴ مشخص می‌کنند. نحوه شمارش رأی هم بدین صورت است که در قدم اول، اولویت اول افراد یا همان شماره ۱ را بررسی می‌کنند. اگر کسی بر اساس اولویت اول رأی‌دهندگان اکثریت مطلق (۱+۵۰) را آورد، برنده می‌شود. اگر کسی بر اساس اولویت اول برنده نشد، کسانی که کم‌ترین اولویت اول را دارند، حذف شده و بقیه بر اساس اولویت دوم (شماره ۲) یا اولویت سوم (شماره ۳) محاسبه می‌شود تا کسی اکثریت مطلق را به دست آورد.

برگه رأی‌دهی در این نظام انتخاباتی دو گونه است: نوع اول این است که روی برگه رأی‌دهی شماره‌ها و اولویت‌ها مشخص شده و رأی‌دهنده اسامی مورد نظر خود را آن‌جا می‌نویسد؛ مثلاً ده شماره و ده جای خالی است. کسی در شماره اول اسم حسن، در شماره دوم اسم محمود و در شماره

1. Party Block Vote.

2. The Alternative Vote

سوم اسم جابر را می نویسد.

نوع دوم این است که کنار نام هر کاندیدا یک مربع گذاشته می شود تا توسط رأی دهندگان شماره گذاری شود.

امتیازات و کاستی های نظام رأی جایگزین: مهم ترین امتیاز این نظام انتخاباتی این است که انعکاس دهنده گرایش های مختلف جامعه می باشد. وقتی افراد انتخاب هایش را اولویت بندی می کند، معمولاً تمایل به میانه روی و مرکزگرایی بیش تر شده و از انتخابات نمایندگان و احزاب افراطی جلوگیری می کند.

نقطه ضعف این نظام این است که در هر کشوری قابل اجرا نیست. کشورهایی که در آن میزان سواد و آگاهی شهروندان پایین است، نمی تواند از این سیستم استفاده کند. ضمن این که شمارش و اعلام نتایج آراء پیچیده بوده و کارمندان متخصص و زیرساخت ها و تکنولوژی لازم باید فراهم شود.

۱-۱-۵. نظام انتخاباتی دومرحله ای (TRS)^۱

نظام انتخاباتی دومرحله ای آن است که در دور اول انتخابات، کاندیداها باید اکثریت مطلق (۵۰+۱) را به دست آورند. اگر کاندیدا یا کاندیداهای یک حوزه در دور اول اکثریت مطلق را نیاورد، انتخابات به دور دوم می رود که در دور دوم مثل انتخابات اکثریتی، هرکس بیش ترین رأی را آورد، انتخاب می شود. در حوزه های تک کرسی، معمولاً دو نفر پیشتر به دور دوم راه می یابند. در حوزه های بیش از یک کرسی، قانون تعیین می کند که چند نفر و با چه شرایطی به دور دوم راه یابند. این نوع انتخابات هم برای پارلمان و هم برای انتخاب ریاست جمهوری استفاده می شود. هم در حوزه های تک کرسی و هم در حوزه های بیش از یک کرسی مورد استفاده قرار می گیرد. در افغانستان برای انتخاب ریاست جمهوری از این نظام استفاده می شود. ایران نیز برای انتخاب رئیس جمهور و نمایندگان مجلس از این نظام استفاده می کند. در فرانسه برای پارلمان از این روش استفاده می کند.

بنیاد اندیشه

امتیازات و کاستی های نظام انتخاباتی دومرحله ای: این نظام دارای نقاط قوت زیاد است؛ از جمله: الف) به رأی دهندگان فرصتی دوباره می دهد تا انتخاب قبلی خود را تأیید کنند و یا در آن تجدید نظر نمایند؛ ب) در دور دوم، گروه ها و منافع مختلف پشت سر کاندیداهای پیشتر قرار گرفته و یک نوع وحدت ملی و اجماع را به وجود می آورد؛ ج) وقتی آرای کاندیداها و احزاب مشهور تقسیم و پراکنده شود، زمینه برای موفقیت کاندیداها و احزاب کم تر مشهور فراهم می شود.

1. The Two Round System.

ضعف‌های این نظام عبارتند از: الف) این نظام فشار و هزینه‌های زیادی را بر کمیسیون‌ها و نهادهای برگزارکننده انتخابات تحمیل می‌کند. برگزاری دو انتخابات در مدت کوتاه خیلی سنگین و هزینه‌بر است؛ ب) در بسیاری از نقاط ضعف اکثریتی یک‌مرحله‌ای شریک است که در جای خود بیان شده است؛ ج) در جوامع چندقومی مشکل آفرین است. نمونه‌هایی از بحران را می‌توان در انگولا و الجزایر در سال ۱۹۹۲، لیبیا ۲۰۱۱ و انتخابات ریاست جمهوری گذشته در افغانستان مشاهده کرد.

۲-۱. نظام‌های انتخاباتی تناسبی

نوع دیگری از نظام انتخاباتی، نظام تناسبی می‌باشد. نظام تناسبی نیز انواع مختلفی دارد که آن‌ها را معرفی می‌کنیم.

۱-۲-۱. نمایندگی تناسبی (PR)^۱

در نظام نمایندگی تناسبی، هر حزب و تشکل به میزان رأیی که دارد، سهمی از نمایندگان را به خود اختصاص می‌دهد. به عبارت دیگر، میان میزان رأی و نماینده تناسب وجود دارد. در این نوع نظام انتخاباتی، حوزه‌های رأی‌گیری بیش از یک کرسی دارند و چه‌بسا ممکن است کل کشور یک حوزه رأی‌گیری باشد. معمولاً، کاندیداها توسط احزاب معرفی می‌شوند و در پایان رأی‌گیری، آرای هر حزب شمرده شده و کرسی‌های هر حوزه یا کل کشور بر اساس آرا میان احزاب و تشکل‌ها تقسیم می‌شود.

بنیاد اندیشه

تأسیس ۱۳۹۴

الف. ضرب انتخاباتی

اما از آن‌جا که در عالم واقع، تناسب نمایندگان و آراء به این سادگی نیست، شمارش آراء و تخصیص نمایندگان بسیار مشکل و پیچیده است. برای حل مشکل تقسیم آراء و کرسی‌های پارلمان، از ضرب انتخاباتی استفاده می‌کنند. ضرب انتخاباتی سه گونه است:

الف. ضرب حوزه‌ای: با تقسیم کل آرای یک حوزه به تعداد کرسی‌های آن حوزه ضرب حوزه‌ای به دست می‌آید؛ مثلاً اگر در یک حوزه ۱۰۰,۰۰۰ رأی و ۱۰ کرسی وجود داشته باشد، ضرب حوزه‌ای ۱۰,۰۰۰ رأی می‌باشد؛ یعنی به هر حزب یا فهرست، به ازای هر ۱۰,۰۰۰ رأی یک کرسی تعلق می‌گیرد.

ب. ضرب ثابت: اگر در سراسر کشور یک حد معین، مثلاً ۸۰۰۰، برای هر کرسی در نظر گرفته

1. Proportional Representation.

شود، از ضریب ثابت استفاده شده است. پس در ازای هر ۸۰۰۰ رأی، یک کرسی به احزاب تعلق می‌گیرد.

ج. ضریب ملی: وقتی آرای کل کشور را بر تعداد کل کرسی‌های پارلمان تقسیم کنیم، ضریب ملی به دست می‌آید.

بنابراین، ضریب، حد نصابی از آراست که هر فهرست برای کسب کرسی باید به دست آورد (عباسی، ۱۳۸۸: ۲۴۷).

ب. محاسبه آرای باقیمانده

برای تخصیص کرسی‌های باقیمانده به آرای باقیمانده‌ای که کمتر از ضریب انتخاباتی است، دو روش وجود دارد.

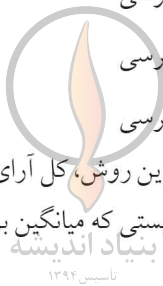
الف. روش بزرگ‌ترین عدد باقیمانده: بر اساس این روش، کرسی‌های باقیمانده به لیست یا لیست‌هایی داده می‌شود که بیش‌ترین و بزرگ‌ترین رأی باقیمانده را داشته باشد. در مثال بالا، فهرست «ب» با ۴۵،۰۰۰ رأی و فهرست «ج» با ۲۵ رأی، به ترتیب، بیش‌ترین آرای باقیمانده را دارند. پس یک کرسی به فهرست «ب» و یک کرسی به فهرست «ج» داده می‌شود. در نتیجه:

فهرست الف	۲ کرسی	(۲۰،۰۰۰ رأی باقیمانده)
فهرست ب	۱ کرسی	(۰ رأی باقیمانده)
فهرست ج	۲ کرسی	(۰ رأی باقیمانده)
فهرست د	۱ کرسی	(۱۰،۰۰۰ رأی باقیمانده)

ب) روش بزرگ‌ترین میانگین: بر اساس این روش، کل آرای یک حزب را بر تعداد کرسی که به دست آورده، به علاوه ۱، تقسیم می‌کنیم و هر لیستی که میانگین بزرگ‌تر داشت، کرسی باقیمانده به او تعلق می‌گیرد. پس در مثال بالا:

میانگین فهرست الف:	$120,000 / (1+2) = 40,000$
میانگین فهرست ب:	$45,000 / (1+0) = 45,000$
میانگین فهرست ج:	$75,000 / (1+1) = 37,500$
میانگین فهرست د:	$60,000 / (1+1) = 30,000$

بنابراین، بزرگ‌ترین میانگین را به ترتیب فهرست «ب» (۴۵،۰۰۰) و فهرست «الف» (۴۰،۰۰۰) دارد.

پس یک کرسی به فهرست «ب» و یک کرسی به فهرست «الف» داده می‌شود و در نتیجه:

فهرست الف:	۳ کرسی
فهرست ب:	۱ کرسی
فهرست ج:	۱ کرسی
فهرست د:	۱ کرسی

چنان‌که مشاهده می‌کنید، تفاوت این دو روش کاملاً آشکار است. بر اساس روش بیش‌ترین رأی باقیمانده، فهرست «الف» و «ج» هر دو دو کرسی داشتند و بر اساس روش بیش‌ترین میانگین، فهرست «الف» ۳ کرسی و فهرست «ج» یک کرسی دارند (عباسی، ۲۴۸-۲۴۹).

امتیازات و کاستی‌های نظام نمایندگی تناسبی: نظام نمایندگی تناسبی امتیازات و نقاط قوت زیادی دارد؛ از جمله: الف) این نظام می‌تواند پارلمانی به وجود آورد که از تمام مردم کشور نمایندگی نماید؛ ب) باعث می‌شود احزاب و تشکلهای سیاسی در کشور شکل گرفته و رشد نمایند؛ ج) آرای هدررفته و بدون نماینده وجود ندارد؛ د) اقلیت‌ها نیز می‌توانند احزاب و تشکلهای مخصوص به خود و نمایندگانی در پارلمان داشته و در حکومت ائتلافی شریک باشند (www.aceproject.org).

اما ضعف‌های این نظام عبارتند از: الف) نظام تناسبی معمولاً منجر به حکومت‌های شکننده می‌شود. از آن‌جا که هیچ حزبی به تنهایی نمی‌تواند اکثریت را برای تشکیل حکومت به دست آورد، معمولاً حکومت‌های ائتلافی تشکیل می‌شوند و با کوچک‌ترین اختلاف از هم می‌پاشند؛ ب) باعث انشعاب در احزاب اصلی می‌شود؛ ج) در هنگام ائتلاف، احزاب کوچک قدرت بیش از اندازه پیدا می‌کنند؛ د) در صورتی که یک حزب به مردم پاسخ‌گو نباشد، مردم نمی‌توانند آن حزب را از قدرت برکنار کنند؛ به‌عنوان نمونه: در آلمان حزب دموکراتیک آزاد (FDP)^۱ از سال ۱۹۴۹ تا ۱۹۹۸، به جز ۸ سال، همیشه در قدرت بوده است؛ ز) و در نهایت این‌که شمارش آراء و تقسیم نمایندگان میان احزاب کاری سخت و طاقت‌فرسا می‌باشد که در هر کشوری، خصوصاً کشورهای در حال توسعه، امکان استفاده از این نظام وجود ندارد (www.aceproject.org).

۲-۲-۱. نظام تناسبی لیستی (List PR)^۲

این نظام انتخاباتی از زیرمجموعه نظام تناسبی بوده و کاندیداها طی یک لیستی توسط احزاب

1. Free Democratic Party.

2. List proportionality Representation.

معرفی می‌شوند. مردم در واقع به جای رأی به کاندیداها، به احزاب سیاسی رأی می‌دهند. کاندیداها بر اساس موقعیتی که در لیست دارند، انتخاب می‌شوند؛ مثلاً اگر حزبی در یک حوزه که ۱۰ کرسی دارد، لیستی ۱۰ نفره ارائه کند و در همان حوزه ۵۰ درصد رأی را به دست آورد، پنج نفر اول لیست حزب به‌عنوان نماینده انتخاب می‌شوند.

امتیازات و کاستی‌های نظام تناسبی لیستی

مهم‌ترین امتیازات این نظام عبارتند از: الف) در این نظام انتخاباتی، پارلمان از احزاب بزرگ و کوچک یا اقلیت و اکثریت تشکیل خواهد شد. این نظام، خصوصاً در کشورهای موزاییکی، می‌تواند حضور تمام اقوام را در پارلمان تضمین کند؛ ب) در این نظام، احتمال حضور زنان در پارلمان بیش‌تر خواهد بود. از ۲۰ کشوری که حضور زنان در پارلمان به‌صورت چشم‌گیر وجود دارد، ۱۵ کشور از نظام تناسبی استفاده می‌کند. در سال ۲۰۱۳، متوسط حضور زنان در تمام پارلمان‌ها حدود ۲۱٫۸ درصد بوده، حضور زنان در کشورهایی که نظام تناسبی داشته، ۶٫۳ درصد بالاتر از حد متوسط (۲۸٫۱ درصد) و کشورهایی با نظام اکثریتی، ۲۸ درصد کم‌تر از حد متوسط (۱۹ درصد) بوده است (www.aceproject.org).

ضعف‌هایی که این نظام دارد، شامل موارد ذیل است: الف) در این نظام، رابطه مستقیم میان مردم و نمایندگان وجود نداشته؛ بلکه احزاب به‌عنوان واسطه عمل می‌کنند؛ ب) احزاب بیش از اندازه قدرت‌مند و متمرکز می‌شود. مقامات حزبی بیش از نمایندگان پارلمان اهمیت پیدا می‌کنند؛ ج) در این گونه نظام انتخاباتی باید احزاب از قبل موجود باشند تا قابل اجرا باشد. در نظام‌های در حال گذار چنین نظامی قابل اجرا نیست.

۱-۲-۳. نظام رأی واحد قابل انتقال (STV)^۱

این نظام با این که توجه اکثر اندیشمندان سیاسی را به خود جلب کرده است؛ اما در عمل کشورهای معدودی از آن استفاده می‌کنند. در جمهوری ایرلند از ۱۹۲۱، در مالت از ۱۹۴۷، در استونی یکبار در سال ۱۹۹۰ و در مجلس سنای استرالیا از این نظام استفاده می‌شود.

این نظام در حوزه‌هایی دارای بیش از یک کرسی برگزار شده و شبیه نظام رأی جایگزین (AV) است؛ با این تفاوت که در این جا رأی‌دهنده مختار است که یک کاندیدا را علامت بزند یا چندین کاندیدا را به‌صورت ترجیحی؛ مثلاً اگر در یک حوزه ۵ کرسی وجود داشته باشد، رأی‌دهنده می‌تواند

1. The Single Transferable Vote.

پنج کاندیدا را به صورت الف، ب، ج، د، هـ اولویت‌بندی کند.

شمارش آراء بدین صورت است که بعد از اتمام رأی‌گیری، تمام ترجیح‌های الف شمرده می‌شود. بعد با توجه به میزان رأی و تعداد کرسی حوزه، یک سهم^۱ تعیین می‌شود. سهم بر اساس فرمول ذیل تعیین می‌شود:

$$\text{سهم} = (\text{مجموع آراء} / (\text{کرسی‌ها} + ۱)) + ۱$$

نتیجه انتخابات در یک حوزه بعد از یک‌سری شمارش، تعیین می‌شود. در شمارش اول، میزان رأی هر کاندیدا بر اساس اولویت اول مشخص می‌شود. هر کاندیدا که بر اساس اولویت اول، بیش از سهم تعیین شده یا برابر با آن رأی آورده باشد، برنده اعلام می‌شود.

در شمارش‌های بعدی، آراء اضافی کاندیداهای منتخب (آنچه بیش‌تر از سهم کسب کرده‌اند) برای شمارش بر اساس اولویت دوم، دوباره شمارش می‌شود. برای این‌که شمارش عادلانه باشد، آراء اضافی درصدی خاص از یک رأی را دارد؛ مثلاً اگر یک کاندیدای برنده، ۱۰۰ رأی داشته و آراء اضافه بر سهم حدود پنج رأی بوده، هر برگه رأی او بر اساس اولویت دوم، یک بیستم (۱/۲۰) ارزش دارد. بعد از هر دور شمارش، کسانی که مساوی یا بالاتر از سهم رأی آورد، انتخاب می‌شود. اگر کسی به اندازه سهم رأی نیاورد، در هر دوره کسانی که پایین‌ترین اولویت را دارد، حذف می‌شود و شمارش بر اساس اولویت بعدی ادامه می‌یابد تا کرسی‌ها بر اساس سهم تکمیل شده یا کاندیداهای با اولویت پایین همه حذف شوند و فقط تعدادی باقی بمانند که مساوی با کرسی‌های حوزه انتخابی باشند؛ مثلاً در یک حوزه ۱۰ کرسی داریم و حدود ۱۰۰,۰۰۰ رأی به صندوق ریخته شده است. سهم را این‌گونه تعیین می‌کنیم:

$$\text{سهم} = (\text{مجموع آراء} / (\text{کرسی‌ها} + ۱)) + ۱$$

$$۹۰۹۱ = ۱ + (۱۰ + ۱) / ۱۰۰,۰۰۰$$

پس هر کاندیدا که بر اساس اولویت اول ۹۰۹۱ رأی بیاورد، به عنوان نماینده انتخاب می‌شود. اگر بر فرض در شمارش اول، ۵ نفر به این حد نصاب رسید، پنج نفر بعدی بر اساس اولویت بعدی یا بعدی‌تر انتخاب می‌شود.

امتیازات نظام و کاستی‌های رأی واحد قابل انتقال: این نظام اکثر امتیازات نظام تناسبی را دارد. علاوه بر این‌که رابطه نزدیک میان کاندیدها و رأی‌دهندگان وجود دارد؛ چون مردم به کاندیدها رأی داده و

1. Quota.

آن‌ها را بر اساس شناخت خود اولویت‌بندی می‌کنند.

ضعف‌های نظام رأی واحد غیر قابل انتقال عبارتند از: الف) این نظام، مستلزم سواد کافی و آگاهی بالای شهروندان است. در کشورهایی که آمار بی‌سوادی بالاست، به هیچ عنوان قابل اجرا نیست؛ ب) محاسبه آراء و تعیین کاندیداهای برنده کار بسیار سخت و دشوار است.

۱-۳. نظام‌های مختلط یا ترکیبی

سومین نوع نظام انتخاباتی، نظام مختلط یا ترکیبی است. از آن‌جا که هر کدام از نظام‌های اکثریتی یا تناسبی نقاط قوت و ضعف‌هایی داشتند، عده‌ای تلاش کرده‌اند با ترکیب دو نظام، ضعف‌ها را کاهش و نقاط قوت نظام انتخاباتی را برجسته سازند. نظام ترکیبی به صورت خاص، دو نوع است که به اختصار معرفی می‌کنیم.

۱-۳-۱. نظام ترکیبی تناسبی (MMP)^۱

این نظام-هم‌چنان که از اسمش پیداست- ترکیب از نظام اکثریتی و تناسبی است. بدین طریق که نمایندگان پارلمان یک کشور با دو نوع انتخابات برگزیده می‌شوند: تعدادی (مثلاً ۶۰ درصد) با نظام اکثریتی و بقیه با نظام تناسبی انتخاب می‌شوند تا عدم تناسبی که در نظام اکثریتی وجود دارد، با نظام تناسبی جبران شود؛ مثلاً اگر حزبی در سراسر کشور ۱۰ درصد آرا را برده باشد؛ اما هیچ کرسی در پارلمان به دست نیآورده باشد، به تعداد ۱۰ درصد کرسی به آن حزب داده می‌شود تا تناسب میان میزان رأی و تعداد کرسی‌های به دست آمده برقرار شود. در این نظام ممکن است دو برگه رأی (یکی برای حزب و دیگری برای اشخاص) به رأی‌دهنده داده شود؛ مثل آلمان و نیوزیلند یا یک برگه، که در این صورت، میزان رأی یک حزب از کل آرای به دست آمده در سراسر کشور مشخص می‌شود. این که چند درصد کرسی‌های پارلمان از طریق نظام اکثریتی و چند درصد از طریق تناسبی انتخاب شود، بستگی به قانون کشورها داشته و انواع مختلفی دارد. کشورهای آلمان، بولیوی، لیسوتو، مجارستان، مکزیک، نیوزیلند و ونزوئلا از این نظام استفاده می‌کنند (www.aceproject.org).

امتیازات و ضعف‌های نظام ترکیبی تناسبی: این نظام علاوه بر این که امتیازات نظام تناسبی را دارد، مهم‌ترین امتیازش این است که رابطه بین رأی‌دهندگان و نمایندگان ایجاد می‌کند. این نظام، دو نوع نمایندگی ایجاد می‌کند: نمایندگانی که به کل کشور تعلق دارند و نمایندگانی که به حوزه‌های خاص تعلق دارند.

1. Mixed Member Proportional.

مهم‌ترین نقطه ضعف این نظام این است که ممکن است گاهی احزاب و تشکل‌های سیاسی از رأی استراتژیک استفاده کنند؛ به عنوان مثال: در انتخابات ۱۹۹۶ نیوزیلند، استراتژیست‌های حزب ملی، رأی‌دهندگان را تشویق کردند که در یک حوزه خاص به کاندیداهای حزب رأی ندهند؛ چون بر اساس محاسبه آن‌ها، حزب درصد مشخص از کرسی را در سراسر کشور به دست می‌آورد و رأی‌دادن به حزب در آن حوزه، فقط باعث به هدر رفتن آراء بود. آن‌ها تلاش کردند هواداران‌شان به افرادی از حزب مخالف رأی دهند که هم‌سویی بیش‌تر با حزب دارند؛ بنابراین، آن‌ها هم تعداد نمایندگان خودشان را حفظ کردند و هم کسانی را از حزب مخالف به پیروزی رساندند که هم‌سویی بیش‌تر با حزب‌شان داشتند.

۱-۳-۲. نظام ترکیبی موازی (PS)^۱

این نظام انتخاباتی، مثل نظام قبلی، از دو نظام اکثریتی و تناسبی برای انتخاب پارلمان استفاده می‌کند؛ با این تفاوت که نظام تناسبی برای جبران عدم تناسب میان رأی و کرسی نیست. این دو نظام هیچ ربطی به هم ندارند؛ بلکه فقط بر اساس قانون، تعدادی بر اساس رأی اکثریتی و تک‌نام و تعدادی دیگر بر اساس لیست احزاب انتخاب می‌شوند. کشورهایی که از نظام ترکیبی موازی استفاده می‌کنند، عبارتند از: گرجستان، ارمنستان، آندورا، ژاپن، گینه، کره جنوبی، لتونی، موناکو، پاکستان، فلیپین، سنگال، سیشل، تایوان، تاجکستان و اوکراین (www.aceproject.org).

امتیازات و ضعف‌های نظام ترکیبی موازی: مهم‌ترین امتیاز این سیستم این است که اگر احزاب کوچک در نظام اکثریتی نتوانستند صاحب کرسی شوند، بر اساس نظام تناسبی می‌توانند کرسی‌هایی را در پارلمان به دست آورند. این نظام می‌تواند تا حدودی به تقویت احزاب کمک کند.

نقطه ضعف این نظام این است که تا حدودی پیچیده است و در بسیاری از کشورها قابل اجرا نیست.

۱-۴. دیگر نظام‌های انتخاباتی

آنچه تا کنون معرفی شد، انواع نظام انتخاباتی بود که در سه مجموعه بزرگ: اکثریتی، تناسبی و ترکیبی جای می‌گرفتند. انواع دیگری از نظام‌های انتخاباتی هستند که زیر مجموعه هیچ کدام از نظام‌های پیش گفته نیستند. آن‌ها را تحت عنوان «دیگر نظام‌های انتخاباتی» معرفی می‌کنیم.

1. Parallel System.

۱-۴-۱. نظام رأی واحد غیر قابل انتقال (SNTV)^۱

در نظام رأی واحد غیر قابل انتقال، هر رأی‌دهنده فقط به یک نفر می‌تواند رأی دهد؛ اما حوزه رأی‌دهی بیش از یک کرسی دارد. تفاوت این نظام با نظام اکثریتی یک‌مرحله‌ای (FPTP) این است که در نظام اکثریتی، هر حوزه فقط یک کرسی دارد؛ اما در این نظام حوزه‌ها بیش از یک کرسی دارند. این نظام برای انتخابات پارلمان در افغانستان، جزیره پیت‌کرن^۲، وانواتو^۳، ۹۰ کرسی از ۱۶۰ کرسی مجلس نمایندگان اردن، مجلس سنا در اندونزی و ۶ کرسی از ۱۱۳ کرسی در نظام ترکیبی تایوان استفاده می‌شود.

امتیازات و کاستی‌های نظام رأی واحد غیر قابل انتقال: امتیازات این نظام عبارتند از: الف) برخلاف نظام اکثریتی، این نظام به خوبی می‌تواند اقلیت‌ها و زنان را برای رسیدن به پارلمان کمک کند؛ ب) استفاده از این نظام بسیار ساده و آسان می‌باشد. شمارش آراء و افراد برنده به راحتی صورت می‌گیرد. کاستی‌هایی نیز در این نظام وجود دارد؛ از جمله: الف) رأی احزاب سیاسی پراکنده شده و ممکن است بین آرای آن‌ها و کرسی‌های به‌دست‌آمده تناسب وجود نداشته باشد؛ ب) باعث رقابت اعضای حزب در درون حزب و انشعاب احزاب می‌شود؛ ج) احزاب نمی‌توانند در چنین نظامی رشد نموده و توسعه یابند؛ د) بین آرای ریخته‌شده و کرسی تناسب وجود ندارد. ممکن است در یک حوزه یک نماینده با ۱۰۰۰ رأی برنده شود و در حوزه دیگر کسی با داشتن ۲۰،۰۰۰ رأی به نمایندگی انتخاب نشود. نمونه بارز انتخابات پارلمانی ۱۳۷۹ افغانستان است که کسی با ۸۰۰۰ هزار رأی از بامیان و دایکندی نماینده نشد؛ اما کسی دیگر با حدود ۱۰۴ رأی از قندوز به‌عنوان نماینده انتخاب شد.

1. The Single Non-Transferable Vote.

2. Pitcairn Island.

بنیاد اندیشه

جزایر پیت‌کرن نام گروهی تشکیل‌شده از ۴ جزیره آتش‌فشانی در جنوب اقیانوس آرام است. این چهارجزیره عبارت‌اند از پیت‌کرن، هندرسون، دوسی و اونو. این جزایر آخرین سرزمین فرادریایی بریتانیا در اقیانوس آرام را تشکیل می‌دهند. جمعیت این جزایر تنها ۵۶ نفر است که از چهار خانواده اصلی تشکیل شده‌اند.

3. Vanuatu.

وانواتو در ابتدا سکونت‌گاه مردم ملانزی بود و اروپایی‌ها در قرن ۱۸ میلادی به آن‌جا رفتند. در سال ۱۸۸۰، دو کشور انگلستان و فرانسه بر سر این جزایر جنگ‌هایی را داشتند که در ۱۹۰۶ آن‌ها به توافق با یکدیگر مبنی بر مالکیت مشترک انگلیسی-فرانسوی را در چارچوب مدیریت مشترک تحت عنوان «هیبیرید» جدید پذیرفتند. در ۱۹۷۰، جنبش آزادی‌خواهی وانواتو برپا شد که نتیجه آن ایجاد جمهوری وانواتو در سال ۱۹۸۰ بود. این کشور حدود ۲۷۶۲۴۴ نفر جمعیت دارد.

۱-۴-۲. نظام رأی محدود (LV)^۱

در نظام رأی محدود، مثل رأی واحد غیر قابل انتقال، هر حوزه انتخابی بیش از یک کرسی دارد؛ با این تفاوت که رأی‌دهندگان می‌توانند به بیش از یک نماینده رأی دهند. از آن طرف هر رأی‌دهنده باید به کم‌تر از تعداد کرسی حوزه در برگه اسم کاندیداها را بنویسد؛ مثلاً اگر در یک حوزه ۵ کرسی وجود داشته باشد، هر رأی‌دهنده می‌تواند اسم چهار کاندیدا را مشخص کند. اگر در یک حوزه ۱۰ کرسی وجود دارد، هر رأی‌دهنده می‌تواند از ۲ تا ۹ کاندیداها را انتخاب کند. شمارش آراء نیز مثل نظام اکثریتی است؛ یعنی هرکس بیش‌ترین رأی را به دست آورد، برنده می‌شود. این نظام انتخاباتی در جبل الطارق^۲ و اسپانیا برای انتخابات مجلس سنا استفاده می‌شود.

۱-۴-۳. نظام شمارش بوردا (BC)^۳

این نظام انتخاباتی، نظام منحصر به فردی است که فقط در جزیره نائورو^۴ از آن استفاده می‌شود. در این نظام، مثل رأی جایگزین و ترجیحی، هر رأی‌دهنده می‌تواند میان کاندیداها اولویت‌بندی کند. تفاوت این نظام با دو نظام دیگر در این است که در این نظام فقط یکبار شمارش صورت می‌گیرد. اولویت اول مساوی با ۱ رأی، اولویت دوم مساوی با نصف رأی، اولویت سوم مساوی با یک سوم رأی و اولویت چهارم مساوی با یک چهارم رأی خواهد بود. اگر در حوزه‌ای تک‌کرسی باشد، هرکس که بیش‌ترین رأی را آورد و در حوزه بیش از یک کرسی، کسانی که بیش‌ترین رأی را آورند، برنده اعلام می‌شوند.

بنیاد اندیشه

کشورهای مختلف از این ۱۳ نوع نظام انتخاباتی که معرفی شد، برای انتخاب اشخاص و نهادهای مختلف، مثل قوه مجریه، مقننه و حکومت‌های محلی استفاده می‌کنند. به‌صورت کلی، ۲۰۹ کشور مستقل یا نیمه‌مستقل، دارای انتخابات هستند که از این میان، ۵۳ کشور در آفریقا، ۴۵ کشور در آمریکا، ۴۳ کشور در آسیا، ۵۰ کشور در اروپا و ۱۸ کشور در اقیانوسیه دارای نظام انتخاباتی هستند (IDEA).

1. The Limited Vote.

۲. جبل الطارق منطقه‌ای خارج از قلمرو کشور انگلیس است که در نوک جنوبی شبه‌جزیره ایبری واقع شده است. مساحت آن حدود ۶.۷ کیلومتر مربع و از شمال با اسپانیا هم‌مرز است. حدود ۳۰ هزار جمعیت دارد.

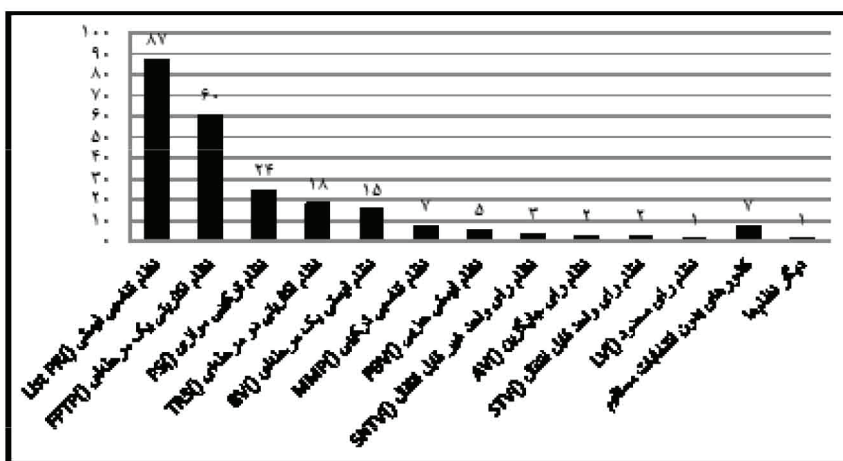
3. Borda Count.

4. Nauru.

جمهوری نائورو، کشور جزیره‌ای و کوچک در منطقه میکرونزی قاره اقیانوسیه است. نائورو در اقیانوس آرام جنوبی واقع شده و پایتخت آن یارن است. نائورو در قدیم «جزیره دلپذیر» نامیده می‌شد و در سال ۱۹۶۸ مستقل شد. زبان‌های رسمی این کشور انگلیسی و نائورویی هستند و واحد پول رایج در آن دلار استرالیا است. این کشور حدود ۳۰۰ کیلومتر مربع مساحت و ۱۳۶۴۹ نفر جمعیت دارد.

حدود ۸۵ کشور (۳۹.۲ درصد) از نظام انتخاباتی تناسبی، ۸۵ کشور (۳۹.۲ درصد) از نظام اکثریتی، ۳۱ کشور (۱۴.۳ درصد) از نظام مختلط و ۸ کشور (۳.۲ درصد) از نظام‌های دیگر استفاده می‌کنند.

زیرمجموعه‌های هریک از نظام‌ها در کشورهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرند. در انتخابات پارلمانی، کشورهایی که از نظام تناسبی استفاده می‌کنند، ۸۷ کشور (بیش از ۴۰ درصد کل کشورها) از نظام تناسبی لیستی (list PR) استفاده می‌کنند؛ ۶۰ کشور (نزدیک به ۲۷ درصد کشورها) از نظام اکثریتی یک مرحله‌ای (FPTP) استفاده می‌کنند؛ ۲۴ کشور از نظام ترکیبی موازی (PS) استفاده می‌کنند. در نمودار ذیل جزئیات کامل آمده است.

نمودار شماره ۲: استفاده از انواع نظام‌های انتخاباتی برای انتخابات پارلمانی در کشورهای مختلف

منبع: (<https://www.idea.int/data-tools/question-view/130355>)

۲. نظام انتخاباتی در افغانستان

در افغانستان از ۲۰۰۱ تا کنون، دو نوع انتخابات برگزار شده که هرکدام دارای اشکالات و کشمکش‌های زیادی بوده است. در انتخابات ریاست جمهوری در افغانستان، از نظام اکثریتی دو مرحله‌ای استفاده می‌شود. در مرحله اول کاندیداهایی پیروز انتخابات می‌شوند که اکثریت مطلق (۱+۵۰) آراء را به دست آورند. اگر در دور اول کسی به چنین اکثریتی دست نیافت، انتخابات به دور دوم می‌رود (ماده هجدهم بند دوم قانون انتخابات).

چنان‌که قبلاً اشاره شده، برای انتخاب اعضای مجلس نمایندگان از نظام رأی تک‌نام غیر قابل انتقال (SNTV) استفاده می‌شود. حوزه رأی‌گیری برای انتخابات پارلمان، حوزه بیش از یک کرسی می‌باشد

(مادهٔ یازدهم).

هر فرد فقط حق انتخاب یک فرد داشته و این رأی غیر قابل انتقال می‌باشد (مادهٔ چهارم). البته، از باب عدالت جبرانی برای زنان در تمام حوزه‌ها تبعیض مثبت قایل شده و با توجه به وسعت حوزه‌ها و تعداد کرسی‌های موجود، درصد خاصی از زنان باید به پارلمان راه یابند (مادهٔ بیست و دوم، فقرهٔ شماره ۱).

۳. احزاب سیاسی

احزاب سیاسی یکی از نهادهای واسطه میان مردم و حکومت در نظام دموکراتیک است. از آن‌جا که مباحث مفصل در مورد احزاب سیاسی در دیگر مقالات آمده است، مباحث مورد به احزاب سیاسی را به اختصار بیان می‌کنیم.

۳-۱. تعریف حزب

برای حزب سیاسی تعاریفی متعدد بیان شده که از میان تعاریف موجود، می‌توان تعریف ذیل را برای احزاب سیاسی جامع دانست.

«حزب را می‌توان گروهی از افراد جامعه دانست که با اعتقاد و ایمان به برخی اصول و داشتن هدف‌های مشترک، در سازمانی با عنوان «حزب» متشکل شده و از طریق شعبه‌ها و قسمت‌های مختلف با یکدیگر ارتباط متقابل و مستمر دارند و می‌کوشند تا برای رسیدن به هدف‌ها و اجرای اصول مورد نظر، حکومت را مستقیماً در دست گیرند.» (عمدی‌نژاد، ۲۵۳۵، ۶۱).

۳-۲. علل شکل‌گیری حزب

احزاب سیاسی یک نهاد مدرن و متعلق به دوران جدید است. در مورد علل پیدایش احزاب سه دیدگاه وجود دارد.

الف. نظریهٔ انتخابی

بسیاری از اندیشمندان علم سیاست معتقدند که احزاب سیاسی با گسترش انتخابات و نظام پارلمانی به وجود آمده‌اند. از پیروان نامدار این نظریه می‌توان «موریس دوورژه»، «دنکورات روستا» و «شات اسنایدر» را نام برد (عمدی‌نژاد، ۱۳).

ب. نظریه توسعه و نوسازی

عده‌ای دیگر معتقدند که احزاب سیاسی معلول «توسعه» و «نوسازی» است. توسعه و نوسازی فرایندی است مرکب و همه‌جانبه که شامل جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌شود. از جنبه اقتصادی می‌توان شاخص‌هایی مثل کاربرد دانش و تکنولوژی برای کنترل منابع طبیعی، افزایش تولید ملی، افزایش درآمد سرانه، تقسیم کار، تولید انبوه و تخصصی‌شدن کار و امور تولید را نام برد. جنبه‌های اجتماعی آن عبارت است از: ظهور مشاغل جدید، روابط اجتماعی نو، شهرنشینی، پیدایش نهادهای جدید برای انجام وظایف جدید. از جنبه‌های سیاسی، تحولاتی مثل آگاهی مردم از مسائل سیاسی و مشارکت در آن، پیدایش نیت ملی، فردگرایی مثبت و حاکمیت قانون از شاخص‌های توسعه محسوب می‌شود. در چنین شرایطی که تمامی افراد جامعه از هر لحاظ آمادگی برای مشارکت در امور سیاسی دارند، احزاب سیاسی برای هماهنگ کردن خواست‌ها و تنظیم مشارکت مردم به وجود می‌آیند. افرادی مثل «مایرون وینر»، «جوزف لاپالمبارا» و «اورت لد» از طرفدان این نظریه هستند (عمدی‌نژاد، ۱۷-۱۸).

ج. نظریه تضاد طبقاتی

این نظریه مربوط به مارکس و پیروان او هست. آنان با توجه به مفروضاتی که دارند، اکثر مسائل از جمله پیدایش حزب سیاسی را تفسیر طبقاتی می‌کنند. بر اساس دیدگاه مارکس، تاریخ همواره پیکاری بوده است میان دو طبقه؛ طبقه استثمارکننده و طبقه استثمارشده. دوران جدید با توجه به تحولات اجتماعی ناشی از انقلاب صنعتی، تعدادی کارگران و استثمارشده‌گان افزایش یافته است. این افراد همگی اعضای حزب زحمت‌کشان یا طبقه «پرولتاریا» هستند که با فراهم شدن شرایط انقلاب، بر حزب استثمارگران پیروز شده و قدرت را در دست خواهند گرفت. به باور مارکس و انگلس، همه جنبش‌های تاریخ از نوع جنبش اقلیت بوده‌اند؛ ولی جنبش کارگری اکثریت عظیمی از توده را دربرمی‌گیرد.^۱

بنیاد اندیشه

تأسیس ۱۳۹۴

اندیشمندان و متخصصین علوم سیاسی برای احزاب انواعی گوناگونی بیان کرده‌اند. مهم‌ترین و قدیمی‌ترین طبقه‌بندی را موريس دوورژه، متفکر برجسته فرانسوی، انجام داده است (دوورژه، ۱۳۷۸). در جدیدترین طبقه‌بندی که توسط «گانذیر» و «دایاموند» (Gunther & Diamond, 2003) صورت گرفته، احزاب سیاسی بر اساس سه معیار دسته‌بندی شده است: (۱) نخبه‌محور یا توده‌محور؛ (۲) ایدئولوژی‌محور یا هویت‌محور؛ (۳) کثرت‌گرا یا متمرکز و هژمونیک. بر اساس این سه معیار، آن‌ها

۱۵ نوع حزب سیاسی را از هم تفکیک کرده‌اند: ۱) احزاب سنتی محلی؛ ۲) احزاب مشتری محور؛ ۳) احزاب انجمنی؛ ۴) احزاب قومی؛ ۵) احزاب شخص محور؛ ۶) احزاب برنامه محور؛ ۷) احزاب توده محور؛ ۸) احزاب چپ آزادی خواه؛ ۹) احزاب راست افراطی پساصنعتی؛ ۱۰) احزاب فرقه‌ای؛ ۱۱) احزاب بنیادگرا؛ ۱۲) احزاب کثرت گرای ملی؛ ۱۳) احزاب ملی گرای افراطی؛ ۱۴) احزاب طبقاتی؛ ۱۵) احزاب لنینیستی (p.173).

۴. احزاب سیاسی در افغانستان

حزب سیاسی به معنایی که ذکر شد، سابقه چندی در حیات سیاسی افغانستان ندارد. به طور کلی، قبل از قرن ۲۱ و شروع دوران جدید، حدود ۱۶۹ جریان تحت عنوان انجمن، اتحاد، گروه، جنبش، جبهه، جمعیت و حزب شناسایی شده‌اند (دولت آبادی، ۱۳۷۱). این جریان‌ها را می‌توان در سه گروه مورد بررسی قرار داد.

الف) احزاب دوران مشروطه؛

ب) احزاب کمونیستی؛

ج) احزاب اسلامی (فرهنگ، ۱۳۸۰: ۶۶۴-۶۷۸).

بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و استقرار نظام دموکراتیک، احزاب زیادی در وزارت عدلیه ثبت شده‌اند که اکثراً همان احزاب جهادی یا شعبه‌هایی از آن بوده‌اند. احزاب سیاسی در نظام جدید افغانستان به دو دسته تقسیم می‌شوند: احزابی که بر اساس قانون ۱۳۸۲ در وزارت عدلیه ثبت شده‌اند و احزابی که بر اساس قانون ۱۳۸۸ تا کنون ثبت شده‌اند.

۴-۱. احزاب سیاسی مرحله اول

بعد از استقرار نظام جدید در افغانستان، در تاریخ ۱۳۸۲/۷/۲۶، قانون احزاب سیاسی در جریده رسمی منتشر شد. بر اساس این قانون، احزاب سیاسی زیادی در وزارت عدلیه افغانستان ثبت شدند. هر گروه و مجموعه افرادی که گردهم می‌آمدند، حزب سیاسی را در وزارت عدلیه ثبت می‌کردند. بعد از گذشت شش سال از انتشار قانون احزاب سیاسی، بیش از ۱۰۰ حزب سیاسی در وزارت عدلیه ثبت شده بود.

۴-۲. احزاب سیاسی مرحله دوم

بعد از آنی که احزاب زیادی، بدون این که در میان مردم ریشه داشته باشند، در وزارت عدلیه ثبت

شد، مقامات و مسئولین کشور به این نتیجه رسیدند که علت اصلی تعدد و تکثر بیش از حد احزاب سیاسی، نقص قانون ثبت احزاب می‌باشد. به همین دلیل، آنان قانون جدید ثبت احزاب را تدوین نموده و در تاریخ ۱۳۸۸/۶/۱۵ منتشر نمودند. بنابراین، تمام احزابی که تا تاریخ فوق و بر اساس قانون قدیم ثبت شده بودند، غیر قانونی اعلام شد. مهم‌ترین تغییری که در قانون جدید آمده است، مربوط به ماده نهم، بند دوم می‌باشد. ماده نهم در مورد شرایط ثبت احزاب در وزارت عدلیه است. عنوان ماده نهم «رد ثبت احزاب سیاسی» است که در بند دوم آن آمده است: «۲. احزاب سیاسی که تعداد اعضای آن در حین ثبت، کم‌تر از ده‌هزار نفر باشد» (جریده رسمی وزارت عدلیه، ۱۳۸۸).

بنابراین، یکی از شرایط مهم ثبت احزاب در وزارت عدلیه این است که در هنگام ثبت حزب، مسئولین آن باید کپی تذکره و شناس‌نامه ده‌هزار نفر، که از تمامی ولایات کشور باشند، را به همراه داشته باشند. با توجه به این شرط، مسئولین گمان می‌کردند که شاید از تعداد احزاب کاسته شده و احزاب قوی، کارآمد، بابرنامه و ریشه‌دار در میان مردم به وجود آید. تعداد احزابی که تا کنون و بر اساس قانون جدید ثبت احزاب سیاسی در وزارت عدلیه ثبت شده‌اند، حدود ۷۲ حزب سیاسی است.

۴-۳. رابطه نظام انتخاباتی و احزاب سیاسی

نظام‌های انتخاباتی به‌عنوان یک نهاد ضروری برای نظام دموکراتیک و مردم‌سالار، رابطه تنگاتنگی با دیگر نهاد‌های این نظام، از جمله احزاب سیاسی، دارد. اما تعیین رابطه دقیق میان این دو نهاد نیاز به مطالعه زیاد آن‌هم در یک دوره زمانی بلندمدت دارد. نه احزاب سیاسی موجودات خلق‌الساعه هستند و نه نظام‌های انتخاباتی می‌توانند در خلق احزاب سیاسی معجزه کنند. تعامل این دو نهاد در درازمدت می‌تواند تأثیر و تأثر آن‌ها از یکدیگر را به نمایش گذارد. به‌صورت کلی، نظام انتخاباتی می‌تواند تأثیرات زیادی روی احزاب سیاسی داشته باشد. این تأثیرات می‌تواند از پیدایش احزاب سیاسی و تعیین نظام حزبی تا کارکردهای حزب سیاسی در نظام سیاسی باشد. در ذیل به اختصار تأثیر نظام انتخاباتی بر احزاب سیاسی را بررسی می‌کنیم.

بنیاد اندیشه

تأسیس ۱۳۹۴

۴-۳-۱. نظام انتخاباتی و پیدایش احزاب سیاسی

بسیاری از اندیشمندان علم سیاست در کشورهای غربی معتقدند که احزاب سیاسی با گسترش سیستم انتخابات و نظام پارلمانی، به وجود آمده‌اند. از پیروان نامدار این نظریه می‌توان موريس دو ورژه، دنکورات روستا و شات اسنایدر را نام برد (عمدی‌نژاد، ۲۵۳۵، ۱۳).

موريس دو ورژه می‌نویسد: «احزاب سیاسی همزمان با آیین‌های انتخاباتی و پارلمانی زاده شدند و

توسعه یافتند. اینان در آغاز، زیر عنوان کمیته‌های انتخاباتی ظاهر شدند و مأموریت آنان، در عین حال سپردن سرپرستی معتمدان به یک نامزد انتخابات و گردآوری اعتبارات لازم برای مبارزه در انتخابات بود. هم‌چنین در چهارچوب مجالس مقننه نیز گسترش گروه‌های پارلمانی که نمایندگان یک گروه واحد را به منظور اقدام مشترک جمع می‌کرد، دیده می‌شد.

«این نزدیکی نمایندگان در سطح بالا، طبعاً منجر به این می‌شد که کمیته‌های انتخاباتی آنان در پایه اقدام به اتفاق کنند. بدین سان، نخستین احزاب سیاسی به وجود آمدند....»

«با این حال، احزاب سیاسی بعداً توسط رژیم‌های سیاسی بی‌انتخابات و بی‌پارلمان یا توسط رژیم‌هایی که دارای شبه‌انتخابات یا شبه‌پارلمان بودند، یا آنگاه که یک نامزد تنها در برابر آرای رأی‌دهندگان قرار می‌گرفت، یا حزب واحدی کلیه کرسی‌های نمایندگان را اشغال می‌کرد، مورد استفاده قرار گرفتند.» (دوورژه، ۱۳۷۶: ۴۲۷).

بر اساس این دیدگاه، اصولاً احزاب سیاسی بدون انتخابات و نظام انتخاباتی نمی‌توانند وجود داشته باشند. این امر در مورد افغانستان می‌تواند صادق باشد. احزاب سیاسی واقعی در تاریخ این کشور در زمان ظاهرشاه و دوره قانون اساسی شکل گرفت. اگر دوره ظاهرشاه را به چهار دوره (شریفی، ۱۳۹۲: ۷۹) تقسیم کنیم، در دو دوره دیکتاتوری و در دو دوره دیگر تا حدودی دموکراسی حاکم بوده است. دوره اول که به دوره دموکراسی مشهور است، از سال ۱۹۴۶ (شروع صدارت محمود خان) تا ۱۹۵۳ (شروع صدارت داود خان) را دربرمی‌گیرد (طنین، ۱۳۸۴: ۸۳). مهم‌ترین شاخصه این دوره، برگزاری انتخابات منصفانه پارلمانی و در نتیجه، پیدایش احزاب سیاسی مثل ویش‌زلمیان (۱۹۴۷)، حزب وطن (۱۹۵۰)، حزب خلق (۱۹۵۰)، اتحادیه محصلین و حزب ارشاد بوده است (فرهنگ، ۶۶۲-۶۶۵).

دوره چهارم هم که به دهه قانون اساسی معروف است، از سال ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۳ را شامل می‌شود که باز هم این دوره شاهد انتخابات و رشد نسبی احزاب سیاسی بوده است (Young, 2007: p 6).

۴-۳-۲. نظام انتخاباتی و نظام حزبی

ساختاری که در درون آن احزاب سیاسی در یک نظام سیاسی باهم رقابت می‌کند، نظام حزبی گفته می‌شود. به عبارت دیگر، «نظام حزبی عبارت است از مجموعه‌ای از روابط متقابل میان احزاب سیاسی از یک‌سو و احزاب سیاسی و حکومت از سوی دیگر.» (عبدالله‌زاده و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۸). نظام حزبی انواع گوناگونی دارد؛ از جمله: نظام تک‌حزبی، نظام دوحزبی، نظام چندحزبی و نظام حزب مسلط.

این‌که در درون نظام سیاسی چه نظام حزبی وجود داشته باشد، بستگی به عوامل متعدد از جمله

شکاف‌های اجتماعی و نظام انتخاباتی دارد. دوورژه هم‌چنان یکی از پیشگامان بحث تأثیر نظام انتخاباتی بر نظام حزبی می‌شود. از نظر دوورژه، نظام‌های متفاوت انتخاباتی، نظام‌های حزبی متفاوتی را به وجود می‌آورد؛ از جمله:

۱. نظام انتخاباتی اکثریتی یک‌مرحله‌ای، باعث پیدایش نظام دوحزبی می‌گردد؛ چون احزابی که از لحاظ گرایش‌ها نزدیک هستند، برای پیروزی و رسیدن به قدرت، به مرور زمان به هم نزدیک شده و متحد می‌شوند. از آن‌جا که در این نظام، احزاب یا برنده قدرت و یا بازنده آن‌اند و راه سومی وجود ندارد، نظام دوحزبی به وجود می‌آید.

۲. نظام انتخاباتی تناسبی، منجر به پیدایش نظام چندحزبی می‌شود که هرکدام مستقل از دیگر هستند. از آن‌جا که در نظام تناسبی، هر حزب به میزانی رأیی که دارد، می‌تواند در پارلمان کرسی داشته باشد، احزاب به استقلال گرایش دارند. حکومت‌های ائتلافی که نتیجه انتخابات تناسبی است، به احزاب کوچک، حتی خیلی کوچک، این امیدواری را می‌دهد که شریک در قدرت باشد. چه بسا احزاب کوچک همواره شریک در قدرت باقی می‌ماند. در این نظام ممکن است تعداد احزاب افزایش یابند.

۳. نظام اکثریتی دومرحله‌ای باعث پیدایش نظام چندحزبی می‌شود؛ چون احزاب سیاسی تلاش می‌کنند در دور اول شانس خود را بیازمایند. اما در دور دوم، احزاب مجبور می‌شوند که باهم ائتلاف کنند. در این نظام انتخاباتی، تعداد احزاب خیلی افزایش نمی‌یابد و احزاب بزرگ کم‌تر به احزاب کوچک‌تر منشعب می‌شوند. احزاب خیلی کوچک زیاد دوام نیاورده به مرور با احزاب دیگر ائتلاف می‌کنند.

۴-۳-۳. نظام انتخاباتی و رفتار احزاب و کاندیداها

علاوه بر تأثیر بنیادی که نظام انتخاباتی بر احزاب سیاسی دارد (پیدایش و نظام حزبی)، نظام انتخاباتی تأثیراتی بر رفتار و عملکرد احزاب سیاسی نیز دارد. احزاب سیاسی در چارچوب قوانین و مقرراتی که نظام انتخاباتی تدوین می‌کند، به خوبی می‌داند که چگونه رقابت کند، چگونه کاندیداها را در لیست خود گنجانده و چگونه شهروندان را به طرفداری از خود تشویق و ترغیب کند. احزاب و کاندیداها در روشنایی نظام انتخاباتی است که می‌دانند چگونه پیروز شوند. تغییر در نظام انتخاباتی می‌تواند کاملاً رفتار و جهت‌گیری‌های احزاب سیاسی را تغییر دهد؛ به عنوان مثال: قوانین انتخاباتی در نیجریه، کاندیدای انتخابات ریاست جمهوری را ملزم می‌کند که در دو سوم (۲/۳) ایالت‌های این کشور حداقل ۲۵ درصد آرا را کسب کند. این امر باعث شده که کاندیداها به جای تمرکز روی گروه قومی

و مذهبی خاص، تلاش کنند از تمام اقوام و گروه‌های مذهبی رأی داشته باشند. در نتیجه احزابی در این کشور موفق است که سیاست میانه‌روی و تعامل را در پیش گیرد، نه سیاست افراط‌گرایی و تقابل میان اقوام و گروه‌های مذهبی را (Sisk, 2017: p11).

۴-۳-۴. نظام انتخاباتی و ائتلاف احزاب سیاسی

یکی دیگر از تأثیر مهم نظام انتخاباتی بر احزاب سیاسی، زمان، نحوه و دامنه ائتلاف‌های احزاب سیاسی می‌باشد. در نظام انتخاباتی اکثریتی یک‌مرحله‌ای، معمولاً ائتلاف‌ها قبل از انتخابات و نهایتاً در دوران کمپاین و تبلیغات انتخاباتی صورت می‌گیرد. در نظام تناسبی ائتلاف‌ها عموماً بعد از انتخابات صورت می‌گیرد. قبل از انتخابات هر حزب به صورت مستقل عمل نموده و تلاش می‌کند میزان رأی حزب را بالا ببرد. از آن‌جا که معمولاً هیچ حزبی به تنهایی نمی‌تواند اکثریت لازم را برای تشکیل دولت به دست آورد، مذاکره و گفت‌وگو برای تشکیل دولت ائتلافی بعد از انتخابات و تعیین سهم هر حزب، شروع می‌شود. البته، استثنایاتی نیز وجود دارد؛ به عنوان مثال: در انتخابات ۲۰۱۴ حزب بهاراتیا جاناتا قبل از انتخابات یک ائتلاف بزرگی را تحت عنوان «ائتلاف دموکراتیک ملی»^۱ به وجود آورد که متشکل از ۴۶ حزب راست‌گرا یا راست میانه بود. این ائتلاف توانست با به دست آوردن ۲۸۳ کرسی از مجموع ۵۴۵، اکثریت مجلس عوام هند یا «لوک‌سابا» را به دست آورد (Sisk).

۴-۳-۵. نظام انتخاباتی و رأی استراتژیک

یکی دیگر از تأثیرات نظام انتخاباتی روی احزاب سیاسی این است که ممکن است احزاب به رأی استراتژیک یا «بازی با نظام انتخاباتی»^۲ روی آورند. رأی استراتژیک این است که یک حزب طرفدارانش را تشویق کند طوری رأی دهد که از برنده شدن کاندیداهای مشخص جلوگیری نموده و کاندیداهای دیگر برنده شوند (Markus Brill & Vincent Conitzer, 2015). چنان‌که قبلاً در نظام انتخاباتی ترکیبی بحث کردیم، حزبی که از مقدار سهمیه خود در سراسر کشور مطمئن است، در محلات خاص هوادارانش را تشویق می‌کند که به نفع افراد خاص از حزب رقیب رأی دهند تا افرادی که موضع نزدیک به حزب خودی دارد، موفق شوند و افراد مخالف نتوانند رأی بیاورند. این اقدام گرچه در ظاهر کار ناپسند نیست؛ اما اگر منجر به نتایج نامشروع شده یا خواست اکثریت را تحت‌الشعاع قرار دهد، نادرست است. این امر در کشورهایی مثل هنگ کنگ، اسلونی و آمریکا اتفاق افتاده است.

1. National Democratic Alliance.

2. Gaming the System.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

امروز، بیش از ۲۰۰ کشور مستقل یا نیمه‌مستقل در دنیا انتخابات برگزار می‌کنند. مجموعه قوانین و مقررات و روندی که از طریق آن رأی مردم به کرسی‌ها و پست‌های سیاسی تبدیل می‌شود را نظام انتخاباتی می‌نامند. در کل، ۱۳ نوع نظام انتخاباتی در دنیا وجود دارد که در چهار مجموعه طبقه‌بندی می‌شود.

احزاب سیاسی مهم‌ترین نهادی است که بین مردم و حکومت به‌عنوان واسطه عمل می‌کنند. در مورد پیدایش احزاب سیاسی دیدگاه‌های گوناگون وجود داشته و انواع مختلف حزب سیاسی در دنیای کنونی وجود دارد. احزاب سیاسی در افغانستان سابقه خیلی طولانی نداشته و بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، شاهد دو دوره ثبت احزاب در وزارت عدلیه هستیم که در دوره اول، بیش از ۱۰۰ حزب سیاسی و در دوره دوم، بیش از ۷۰ حزب سیاسی در این وزارت ثبت شده است.

بین نظام انتخاباتی و احزاب سیاسی رابطه معناداری وجود دارد؛ از جمله: انتخابات و نظام انتخاباتی در پیدایش احزاب، نظام حزبی (بر اساس دیدگاه دوررزه)، ائتلاف‌ها و رفتار احزاب تأثیرگذار است. به‌صورت کلی، تأثیر نظام انتخاباتی بر احزاب سیاسی در یک روند زمانی طولانی اتفاق می‌افتد.

در مورد نظام انتخاباتی و احزاب سیاسی در افغانستان، پیشنهادات ذیل می‌تواند راهگشا باشد:

۱. مشکل اصلی در افغانستان از نبود یا ناقص بودن قوانین نبوده؛ بلکه ناشی از عدم اجرای قوانین است. ما قوانین مصوب بسیار پیشرفته داریم؛ اما در عمل این قوانین هیچ‌وقت پیاده نمی‌شوند. عده‌ای به جای حل مسئله، تلاش می‌کنند صورت مسئله را پاک کنند؛ به همین دلیل، تنها راه حل مشکل را تغییر قوانین می‌دانند. ما در طول یک قرن اخیر نزدیک به ۱۲ قانون اساسی تدوین کرده‌ایم که یک رکورد است. قانون اساسی فعلی یکی از بهترین قوانین است؛ اما تمام مواد آن را نقض کرده‌ایم.

۲. مشکل انتخاباتی در کشور ناشی از نظام انتخاباتی نیست. امروز در افغانستان ساده‌ترین نظام انتخاباتی اجرا می‌شود؛ اما در عمل همین نظام انتخاباتی ساده با مشکل مواجه است. ماه‌ها طول می‌کشد تا نتایج انتخابات با همین نظام ساده روشن شود. بعد از اعلام نتایج، هیچ‌کس نتیجه را نمی‌پذیرد. تغییر نظام انتخاباتی فعلی به نظام تناسبی و پیچیده اصلاً توصیه نمی‌شود.

۳. مهم‌ترین اشکال نظام انتخاباتی فعلی، عدم تناسب میان رأی و نماینده است. به همین دلیل، عده‌ای پیشنهاد تغییر نظام انتخاباتی از اکثریتی به تناسبی را ترکیبی را داده‌اند. احزاب سیاسی پیشنهاد نظامی به نام MDR را داده‌اند که چنین نظامی اولاً وجود ندارد و شاید منظور همان نظام ترکیبی تناسبی

MMP است. ثانیاً استفاده از این نظام پیچیده در کشور غیر ممکن بوده و باعث بحران بیش‌تر می‌شود.

۴. در رابطه با احزاب سیاسی، اکثر احزاب سیاسی موجود یا شخصی است یا خانوادگی. اصلاً ما حزب سیاسی به معنای واقعی کلمه نداریم. نظام ترکیبی زمانی معنا دارد که حزب واقعی وجود داشته باشد تا به میزانی آرای که دارد، صاحب کرسی شود. مهم‌ترین و فوری‌ترین نتیجه‌ای که می‌توان از نظام انتخاباتی فعلی در رابطه با احزاب سیاسی گرفت، این است که کمیسیون‌های انتخاباتی باید میزان رأی هر حزب را رسماً اعلام کنند. بعد قانون‌گذاران کشور قانونی را تصویب کنند که هر حزب مثلاً کم‌تر از ۱ تا ۵ درصد رأی داشته باشد، منحل شود. احزاب باقیمانده می‌توانند در انتخابات آینده شرکت کنند. به مرور که میزان احزاب واقعی با رأی مردمی مشخص شد، آن وقت می‌توان از نظام ترکیبی سخن گفت و الا در شرایط کنونی که بسیاری از احزاب خلاصه می‌شود به مؤسس حزب و تعداد احزاب کشور بیش از ۷۰ حزب سیاسی است، سخن از سهم احزاب، یک سخن بیهوده است.

۵. حکومت باید قوانینی تصویب کند که بر اساس آن، هر حزب سیاسی انتخابات دوره‌ای داشته باشد و مقامات حزبی در یک روند شفاف و دموکراتیک انتخاب شوند تا دیگر شاهد احزاب موروئی و خانوادگی نباشیم.

۶. با مشخص شدن رأی واقعی احزاب توسط انتخابات و تعیین مسئولین حزب در یک انتخابات شفاف، حکومت باید احزاب را از لحاظ مالی و امکانات کمک کند تا به مرور شاهد احزاب سیاسی قدرتمند باشیم.

بنیاد اندیشه
تأسیس ۱۳۹۴

منابع

1. Brill, Markus and Vincent Conitzer (2015), Strategic Voting and Strategic Candidacy, Association for the Advancement of Artificial Intelligence (www.aaai.org) Date of access: 12/18/2018
2. Digital Parties Portal: <<http://www.idea.int/data-tools/tools/digital-parties-portal>>
3. Direct Democracy Database: <http://www.idea.int/data-tools/data/direct-democracy>
4. Electoral Management Design Tool: <<http://www.idea.int/data-tools/data/electoral-management-design>>
5. Electoral System Design Database: <<http://www.idea.int/data-tools/data/electoral-system-design>>
6. Goodin, Robert E, (2013), Party systems, The Oxford Handbook of Political Science, Online Publication Date: Sep 2013, date of access: 12/16/2018.
7. Grofman, B., (2008) 'The impact of electoral laws on political parties', in D. Wittman and B. Weingast (eds), Oxford Handbook of Political Economy, Oxford: Oxford University

Press.

8. Gunther, R. and Diamond, L., (2003) 'Species of political parties: A new typology', Party Politics, 9/2, pp. 167-99. The article is available at: www.idea.int.
9. http://faculty.georgetown.edu/kingch/Electoral_Systems.htm.
10. <https://www.britannica.com/topic/electoral-system> date of access: 17,nov. 2018.
11. <https://www.idea.int/data-tools/question-view/130355>.
12. IDEA, (2005), Electoral System Design: The New International IDEA Handbook. At: www.idea.int.
13. Interactive Overview of Combinations of Electoral Systems and Quota Types: <<http://www.idea.int/data-tools/tools/interactive-electoral-systems-quota-types>.
14. Sisk. Timothy D. (2017) Election, Electoral Systems and Party Systems, A Resource Guide, International IDEA. At: www.idea.int.
15. Voter Turnout Database: <<http://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>.
16. Weissenbach, Kristina M.A(2010), Political parties and party types – Conceptual approaches to the institutionalization of political parties in transitional states: The case of the Philippines, Makati City: Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. the article is available at: www.kas.ed.
17. Young, Dennis O.(2007), "overcoming the obstacles to establishing a Democratic State in Afghanistan, at: <http://www.StrtegicStudiesInstitute.army.mil>.
۱۸. دولت‌آبادی، بصیر احمد (۱۳۷۱)، شناسنامه احزاب و جریان‌های سیاسی افغانستان، قم، فرانشر.
۱۹. دوورژه، موريس (۱۳۷۶)، جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه ابوالفضل قاضی شریعت‌پناهی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم.
۲۰. شریفی، علیرضا (۱۳۹۲)، تحلیل گفتمانی دموکراسی در افغانستان: موانع گفتمانی دموکراسی، کابل، انتشارات دانشگاه کاتب.
۲۱. طنین، ظاهر (۱۳۸۴)، افغانستان در قرن بیستم، تهران، نشر عرفان، چاپ دوم.
۲۲. عباسی، بیژن (۱۳۸۸)، «نقد و بررسی نظام‌های انتخاباتی اکثریتی و تناسبی»، مجله دانشگاه تهران، دوره ۳۹، شماره ۳.
۲۳. عبدالله‌زاده، احمد و عیوضی، محمدرضا (۱۳۸۶)، «ارائه ارزیابی امنیتی الگوی حزبی مناسب برای جمهوری اسلامی ایران»، تهران، مجله نگرش راهبردی، شماره ۸۱ و ۸۲.
۲۴. عمدی‌نژاد، حسن (۲۵۳۵)، احزاب سیاسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول.
۲۵. فرهنگ، میر محمدصدیق (۱۳۸۰)، افغانستان در پنج قرن اخیر، قم، دارالتفسیر، چاپ اول.
۲۶. قانون انتخابات افغانستان، جریده رسمی وزارت عدلیه، توشیح شده توسط فرمان شماره ۱۲ رئیس جمهور در تاریخ ۱۳۸۴ / ۲ / ۷.